

Monitor Identiteit 2017

1 Gebruik van identiteitsmiddelen 2

2 Identiteitsfraude 21

Bijlage: Kengetallen uit het identiteitsstelsel 35



1 Gebruik van identiteitsmiddelen

Samenvatting	3
1.1 Betrouwbare identificatie	4
1.2 Gebruik van identiteitsmiddelen	5
1.3 Bezit van identiteitsmiddelen	6
1.4 Gebruik van kopieën van identiteitsmiddelen	8
1.5 Risicovol gebruik	10
1.6 Verlies en diefstal	11
1.7 Vijf domeinen	13
1.8 Gebruik van nieuwe vormen van identificatie	19



Samenvatting

Vrijwel iedere volwassen Nederlander is houder van tenminste één publiek identiteitsbewijs (paspoort, NIK, rijbewijs of verblijfsdocument). De meesten (63%) hebben er twee. De gemiddelde Nederlander identificeerde zich daar naar eigen inschatting het afgelopen jaar 7,6 keer mee (dit is exclusief het gebruik van DigiD). Een derde van de volwassen bevolking heeft daarbij wel eens een ID middel gekopieerd. Ten opzichte van 2015 is men daar iets voorzichtiger mee geworden, men maakt vaker dan voorheen persoonsgegevens - die niet relevant zijn voor identificatie- onleesbaar op de kopie. 14% zegt bekend te zijn met de KopieID app.

Identiteitsverificatie vindt in steeds meer situaties steeds vaker niet langer face to face plaats maar op afstand. Dit geldt zowel voor situaties waarin de burger te maken heeft met de overheid (Belastingdienst, UWV, gemeente, etc.), voor situaties waarin hij te maken heeft met bedrijven (webwinkels, verzekeraars, banken, etc.), als voor situaties waarin hij zich verhoudt tot andere burgers (social media). Met name in het verkeer tussen burgers op social media leidt dit soms tot onzekerheid. 19% van de gebruikers van social media acht de kans (erg) groot dat misbruik wordt gemaakt van zijn of haar identiteit.

In 2016 zijn 58.789 paspoorten, 152.884 identiteitskaarten en 110.136 rijbewijzen als vermist opgegeven. Ten opzichte van twee jaar geleden geven mensen nu significant sneller een vermissing van hun ID bewijs door. In 2015 gaf iets minder dan de helft (48%) de vermissing binnen 24 uur door, in 2017 doet ruim de helft dat (57%).



1.1 Betrouwbare identificatie

Mensen identificeren zich meestal in het voorbijgaan, zonder dat zij zich daar bewust van zijn. Bijvoorbeeld bij het inloggen op een social medio-account of bij het betreden van een bedrijfspand. Bedrijven, instellingen en burgers kunnen ten behoeve van een betrouwbare identiteitsverificatie in veel situaties terugvallen op identiteitsmiddelen die door de overheid worden verstrekt: dit zijn paspoort, Nederlandse Identiteitskaart, rijbewijs of verblijfsdocument en in sommige gevallen ook het DigiD. Een telecombedrijf kan van een aankomende klant bijvoorbeeld verlangen dat hij zich met een geldig identiteitsbewijs identificeert. Een supermarkt kan om een dergelijk middel vragen bij de afgifte van een pakketje.

Voor sommige situaties geldt een identificatieplicht en is vastgesteld aan de hand van welke specifieke documenten iemands identiteit moet worden vastgesteld. Dat geldt bijvoorbeeld voor het uitbrengen van een stem voor verkiezingen, het openen van een bankrekening, en het passeren van een grens met een land buiten het Schengengebied. Onderstaande tabel geeft een overzicht van wetten die een verplichting tot identiteitsverificatie bevatten.

Tabel 1 **Wettelijke kaders voor identiteitsverificatie van burgers**

WETTEN WAARIN HET GEBRUIK VAN EEN IDENTITEITSBEWIJS IS VOORGESCHREVEN (PASPOORT, NIK, RIJBEWIJS, VERBLIJFSDOCUMENT)	
WETTEN	PRAKTIJKVOORBEELDEN
Wet op de identificatieplicht (Art. 2) Wet Basisregistratie Personen Wegenverkeerswet (Art. 50) Wet arbeid vreemdelingen (Art. 15) Wet op de loonbelasting (Art. 6a) Paspoortwet (Art. 28) Kieswet (Art. K11) Rijksoctrooiwet (Art. 24) Vreemdelingenwet (Art. 3) Handelsregisterwet (Art 18)	Aanhouding door buitengewoon opsporingsambtenaar Aangifte van verblijf en adres Tenaamstelling van een kenteken (voertuig) In dienst treden bij een werkgever In dienst treden bij een werkgever Aanvragen nieuw reisdocument Stemmen bij verkiezingen Octrooi vastleggen Identiteitsverificatie personen van buiten Schengengebied Inschrijven in het Handelsregister bij KvK
WETTEN WAARMEE BEDRIJVEN/INSTELLINGEN VANUIT EEN ZORGPLICHT MOETEN ZORGDRAGEN VOOR BETROUWBARE IDENTITEITSVERIFICATIE	
WETTEN	PRAKTIJKVOORBEELDEN
Wet op het financieel toezicht (Wft, Art. 4) Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft, Art. 11) Wet op het notarisambt (Art 39)	Afsluiten van een lening Openen van een bankrekening Laten opmaken van een notariële akte

Bron: Enquête onder volwassen bevolking (N=4.789)



1.2 Gebruik van identiteitsmiddelen

De gemiddelde Nederlander identificeerde zich naar eigen schatting het afgelopen jaar 7,6 keer met een publiek identiteitsmiddel (paspoort, rijbewijs, NIK), dit is exclusief het gebruik van DigiD. Een belangrijk aandeel in dit gemiddelde hadden de Tweede Kamer-verkiezingen die afgelopen maart werden gehouden. Naast de verkiezingen identificeren mensen zich veel ten behoeve van grenspassage en hotel/camping-overnachtingen.

Bij het gemiddelde feitelijke gebruik van ID middelen moet worden opgemerkt dat gebruik veel breder kan worden opgevat. ID middelen worden vooral ook latent gebruikt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de persoon die een reis maakt naar Frankrijk en bij thuiskomst constateert dat hij zijn paspoort geen enkele keer heeft gebruikt. Dergelijk latent gebruik is ook wettelijk voorgeschreven, ook binnen Nederland, namelijk met de Wet op de identificatieplicht.

Tabel 2 **Meest voorkomende situaties waarin mensen zich identificeren met een publiek identiteitsmiddel**

1	Gestemd bij de laatste Tweede Kamer verkiezingen (15 maart 2017)
2	Internationale (vlieg)reis gemaakt
3	In een hotel, pension, camping of particuliere huurwoning overnacht
4	Producten gekocht bij een webwinkel
5	Geregistreerd bij een ziekenhuis/ zorginstelling/ dokter/ therapeut
6	Identiteitsbewijs aangevraagd (paspoort, Nederlandse identiteitskaart, rijbewijs, verblijfsdocument)
7	Nieuwe werkgever gekregen
8	Telefoonabonnement afgesloten
9	Bankrekening geopend
10	Zorgverzekering afgesloten
11	Hypotheek, lening, krediet of credit card afgesloten
12	Zaken geregeld bij de notaris
13	Auto gehuurd
14	Ingeschreven voor een opleiding
15	Toeslag, uitkering of studiefinanciering aangevraagd
16	Ingeschreven bij een uitzendbureau

Bron: Enquête onder volwassen bevolking (N=4.789)



1.3 Bezit van identiteitsmiddelen

Vrijwel iedere volwassen Nederlander heeft een identiteitsmiddel. De meesten hebben twee identiteitsmiddelen (63% heeft 2 identiteitsmiddelen, het gemiddelde ligt op 1,8 identiteitsmiddel per persoon). Het bezit van fysieke identiteitsmiddelen is vrijwel gelijk gebleven ten opzichte van 2015. Er was over de afgelopen twee jaar opnieuw een toename van mensen die een DigiD hebben.

Het bezit van een ID middel houdt voor de meeste mensen in dat zij het ook meestal bij zich dragen. 77% procent van de volwassen bevolking heeft altijd tenminste één publiek ID middel op zak. Dit was in 2015 zo en is sindsdien niet veranderd.

Tabel 3 **Het bezit van identiteitsmiddelen**

	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
DigiD	87%	92%
Nederlands paspoort	60%	59%
Nederlandse Identiteitskaart	47%	50%
Rijbewijs	66%	71%
Nederlands verblijfsdocument	1%	1%
Buitenlands identiteitsbewijs	1%	1%
Geen van bovenstaande	0,0%	0,0%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking

Tabel 4 **Wanneer heeft u een identiteitsmiddel bij u?**

	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Altijd	77%	77%
Vaak	15%	16%
Soms	6%	6%
Nooit	2%	1%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



Het bezit van het paspoort is het meest wijdverbreid. De Nederlandse Identiteitskaart wordt daarentegen het vaakst gebruikt. Het zal ermee samenhangen dat de NIK handzamer is dan een paspoort.

Vorig jaar deed de Nationale ombudsman onderzoek naar problemen rond inschrijvingen in de Basisregistratie Personen (BRP)¹. Dit naar aanleiding van klachten van burgers die vanwege een verkeerde of een ontbrekende registratie in de BRP niet over een publiek identiteitsbewijs konden beschikken. Het onderzoek van de Ombudsman is aanleiding geweest in de Monitor Identiteit enkele vragen op te nemen over ervaringen met de BRP.

Omdat de meeste mensen (respondenten) niet bekend zullen zijn met het instituut BRP is hen gevraagd of het bij hen weleens is voorgekomen dat gegevens niet goed geregistreerd stonden bij hun gemeente. 8% geeft aan dat dat bij hen een keer het geval is geweest. Het leidde er echter bij geen van de respondenten toe dat een publiek identiteitsmiddel (paspoort, NIK of rijbewijs) onbereikbaar was. Binnen de gehele groep mensen die wij hebben bevraagd was er uiteindelijk één persoon die niet beschikte over een publiek identiteitsmiddel. Navraag leerde dat deze persoon er geen behoefte aan had.

Tabel 5 **Gemiddeld gebruik uitgesplitst naar identiteitsmiddel**

<i>Hoe vaak heeft u zich met uw ... de afgelopen 12 maanden geïdentificeerd?</i>	2014 (N=1.239)	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Nederlands paspoort	3,1	3,1	3,7
Nederlandse Identiteitskaart	5,5	4,1	5,0
Rijbewijs	3,8	2,9	3,5

Bron: Enquête onder volwassen bevolking

¹ De Nationale ombudsman, Een mens leeft een systeem niet, Onderzoek naar (problemen rond) inschrijvingen in de Basisregistratie Personen (BRP), 2016.



1.4 Gebruik van kopieën van identiteitsmiddelen

Regelmatig wordt bij identiteitsverificatie om een kopie van het identiteitsmiddel gevraagd. Dat gebeurt bijvoorbeeld door werkgevers op het moment dat zij iemand in dienst nemen of wanneer identificatie op afstand (per post of per e-mail) plaatsvindt. Ongeveer een derde van alle Nederlanders heeft in de afgelopen 12 maanden weleens een kopie gemaakt of laten maken.

Tabel 6 **Heeft u de afgelopen 12 maanden wel eens een kopie van uw identiteitsbewijs gemaakt of laten maken?**

PASPOORT (N= 2.823)	
Kopie opgestuurd of gemaïld	34%
Kopie gemaakt en overhandigd	26%
Kopie laten maken door degene die identiteit wilde controleren	23%
IDENTITEITSKAART (N=2.396)	
Kopie opgestuurd of gemaïld	32%
Kopie gemaakt en overhandigd	25%
Kopie laten maken door degene die identiteit wilde controleren	18%
RIJBEWIJS (N=3.380)	
Kopie opgestuurd of gemaïld	13%
Kopie gemaakt en overhandigd	11%
Kopie laten maken door degene die identiteit wilde controleren	10%
VERBLIJFSDOCUMENT (N=52)	
Kopie opgestuurd of gemaïld	38%
Kopie gemaakt en overhandigd	31%
Kopie laten maken door degene die identiteit wilde controleren	23%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



Aan het verstrekken van kopieën van een identiteitsbewijs zijn risico's verbonden. Het ministerie van BZK adviseert daarom houders van identiteitsmiddelen bij het maken van kopieën informatie die niet direct noodzakelijk is voor identificatie onleesbaar te maken. Desondanks laten de meeste mensen die een kopie van hun identiteitsmiddel verstrekken een dergelijke bewerking van de kopie achterwege. Ten opzichte van 2015 daalt het aantal wel. Er zijn nu meer mensen die de kopie van hun identiteitsbewijs bewerken.

Bekendheid met de KopieID app

Het ministerie van BZK heeft een app ontwikkeld voor tablet en smartphone waarmee houders van een ID document makkelijk een veilige kopie kunnen maken. Met de app is het mogelijk op de kopie identiteitsgegevens door te strepen of weg te laten. Ook voorziet de app in de mogelijkheid aan de kopie een watermerk toe te voegen waar de gebruiker mee kan aangeven ten behoeve van welk doel hij de kopie verstrekt. Van alle respondenten was 14% bekend met deze app.

Tabel 7 **Heeft u de kopie van uw identiteitsbewijs bewerkt om misbruik te voorkomen?**

2015				
	Nooit gedaan afgelopen jaar	Weleens gedaan	Weet niet meer	Totaal
Ik heb op de kopie of scan vermeld voor welk doel en voor welke datum het precies gebruikt mag worden	66%	27%	7%	100%
Ik heb het Burger Service Nummer doorgestreept	73%	22%	5%	100%
Ik heb de pasfoto onherkenbaar gemaakt	85%	10%	5%	100%
Ik heb andere gegevens die de vragende partij niet nodig had doorgestreept	72%	23%	5%	100%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking (N=4.853)

Tabel 8 **Heeft u de kopie van uw identiteitsbewijs bewerkt om misbruik te voorkomen?**

2017				
	Nooit gedaan afgelopen jaar	Weleens gedaan	weet niet meer	totaal
Ik heb op de kopie of scan vermeld voor welk doel en voor welke datum het precies gebruikt mag worden	59%	35%	6%	100%
Ik heb het Burger Service Nummer doorgestreept	61%	35%	4%	100%
Ik heb de pasfoto onherkenbaar gemaakt	80%	17%	3%	100%
Ik heb andere gegevens die de vragende partij niet nodig had doorgestreept	64%	32%	4%	100%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking (N=4.789)



1.5 Risicovol gebruik

Het is niet toegestaan een publiek identiteitsmiddel ergens achter te laten, bijvoorbeeld als onderpand. Het komt desondanks toch voor. 7% van de houders heeft in de afgelopen 12 maanden zijn identiteitsbewijs wel eens ergens achter gelaten. Vaak was dat een hotel, camping winkel of verhuurbedrijf.

Naast het achterlaten van een identiteitsbewijs komt het ook voor dat mensen deze uitlenen of tijdelijk meegeven aan iemand anders. Vrijwel altijd beperkt het uitlenen zich tot mensen in de directe omgeving (familieleden). In het afgelopen jaar gebeurde dat met name bij de verkiezingen. Afgezien van de verkiezingen leende 3% zijn identiteitsbewijs tenminste één keer uit. Veelgenoemde situaties zijn het afhalen van een pakketje (van een op internet besteld artikel), het meegeven van een identiteitsmiddel aan een partner om een identiteitsbewijs voor de kinderen aan te vragen, of om diensten af te nemen zoals een telefoonabonnement.

Tabel 9 **Heeft u uw identiteitsbewijs weleens ergens achtergelaten?**

	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Nee	93%	90%
Ja, namelijk bij	7%	10%
Hotel, camping	3%	7%
Benzinestation	0%	1%
Winkel	1%	1%
Verhuurbedrijf	1%	1%
Anders	1%	1%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking

Tabel 10 **Heeft u uw identiteitsbewijs weleens uitgeleend aan iemand?**

	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Nee	98%	97%
Ja	2%	3%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



1.6 Verlies en diefstal

In 2016 hebben 58.789 mensen hun paspoort als vermist opgegeven². Het gaat om ongeveer 1% van het totaal uitgegeven paspoorten. Voor de Nederlandse Identiteitskaart ligt dit percentage iets hoger namelijk op 2% (het gaat om in totaal 152.884 vermissingen). Deze cijfers van RvIG liggen in lijn met de uitkomsten van de enquête. Daarin geeft ongeveer 2% van de houders van een paspoort aan deze het afgelopen jaar kwijt te zijn geraakt. Onder de houders van een NIK ligt dat percentage op 4%. Dat de vermissingen in de enquête hoger uitvallen, hangt samen met het gegeven dat niet iedereen direct een vermissing doorgeeft en dat een deel van de documenten, voordat men een vermissing doorgeeft door de houder weer wordt teruggevonden.

Tabel 11 **Bent u de afgelopen 12 maanden uw identiteitsbewijs kwijtgeraakt of is deze een keer van u gestolen?**

		2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Paspoort	Kwijtgeraakt	1%	2%
	Gestolen	1%	1%
Identiteitskaart	Kwijtgeraakt	3%	4%
	Gestolen	0%	2%
Rijbewijs	Kwijtgeraakt	1%	1%
	Gestolen	1%	1%
Verblijfsdocument	Kwijtgeraakt	3%	4%
	Gestolen	3%	2%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking

² Bron: RvIG, 2017



Ten opzichte van twee jaar geleden geven mensen nu significant sneller een vermissing van hun identiteitsbewijs door. In 2015 gaf iets minder dan de helft (48%) de vermissing binnen 24 uur door, in 2017 doet ruim de helft dat (57%). Met de enquête is verder nagegaan of er verschillen zijn tussen identiteitsbewijzen in de snelheid waarmee hun vermissing wordt doorgegeven. Het blijkt dat de vermissing van een NIK iets sneller wordt doorgegeven dan de vermissing van een paspoort.

Tabel 12 **Wanneer heeft u de vermissing van uw identiteitsbewijs (paspoort, NIK, Rijbewijs) doorgegeven?**

	2015 (N=162)	2017 (N=318)
Binnen 24 uur	48%	57%
Binnen 48 uur	17%	16%
Binnen een week	14%	14%
Binnen een maand	4%	4%
Pas toen ik een nieuw bewijs nodig had	9%	4%
Nog niet doorgegeven	9%	5%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



1.7 Vijf domeinen

Vanwege de uiteenlopende situaties waarin identiteitsverificatie plaatsvindt en vanwege de steeds andere belangen die daarmee gediend zijn, hebben kengetallen over identiteitsverificatie een zekere abstractie. De 6 à 7 situaties waarin de gemiddelde Nederlander zich het afgelopen jaar identificeerde zijn veelal onvergelijkbaar. Soms vindt identificatie plaats in het belang van de burger, bijvoorbeeld in een ziekenhuis om persoonsverwisseling te voorkomen. Soms vindt identificatie plaats vanwege het belang van een dienstverlener, zoals bijvoorbeeld een autoverhuurbedrijf. Vaak ook in een algemeen maatschappelijk belang, zoals identiteitsverificatie bij verkiezingen. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van hoe mensen zich in verschillende situaties identificeren.

Ten behoeve van de vergelijkbaarheid zijn deze situaties geclusterd.

We onderscheiden identiteitsverificatie in de situatie van:

- de burger die werkt,
- de burger die contact heeft met de overheid,
- de burger die consumeert,
- de burger die zich beweegt en reist,
- de burger die contact heeft met andere burgers.



I De burger die werkt

Iedereen die een loondienstverband aangaat is verplicht zich te identificeren bij zijn werkgever met een identiteitsbewijs (paspoort, NIK, rijbewijs of verblijfsdocument). Doorgaans vindt dergelijke identificatie eenmalig plaats op het moment dat iemand in dienst treedt, maar in sommige sectoren (met veel flexwerk en inzet van buitenlandse arbeidskrachten) ook veel vaker. De verplichting komt voort uit twee wetten: de Wet op de loonbelasting en de Vreemdelingenwet. De verplichte identiteitsverificatie in het kader van de Wet op de loonbelasting dient een rechtmatige afdracht van loonbelasting en premies. De verplichte identiteitsverificatie in het kader van de Vreemdelingenwet moet illegale tewerkstelling voorkomen. Met name de identificatie in het kader van de Vreemdelingenwet is voor een aantal sectoren een verplichting die van werkgevers blijvende aandacht en discipline vereist. Het zijn sectoren die veel gebruik maken van buitenlandse flexibele arbeidskrachten die via arbeidsbemiddelaars en uitzendbureaus worden ingezet, zoals tuinbouwbedrijven, voedingsindustrie (o.a. slachterijen) en logistieke bedrijven (distributiecentra). Het zijn sectoren waar werkgevers vaak dagelijks de identiteit moeten controleren van de mensen die voor hen aan het werk zijn. De Inspectie SZW ziet toe op naleving.

Tabel 15 **Hoe vindt identificatie plaats bij de werkgever?**

	WERKGEVER NIET ZIJNDE EEN UITZENDBUREAU (N=490)	UITZENDBUREAU (N=314)
In persoonlijke aanwezigheid	72%	58%
Per post	6%	5%
Online/per mail	16%	28%
Er vond geen identificatie plaats	2%	5%
Anders/weet niet meer	4%	4%
	100%	100%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



II De burger die contact heeft met de overheid

Om aanspraak te kunnen maken op publieke voorzieningen, moeten burgers zich vrijwel altijd identificeren met een publiek identiteitsmiddel. Deze verplichting is neergelegd in uiteenlopende richtlijnen en uitvoeringsbesluiten van nationale overheden (uitvoeringsinstellingen), provincies en gemeenten. Voor de uitgifte van een nieuw reisdocument is bijvoorbeeld met de Paspoortuitvoeringsregeling vastgelegd hoe en aan de hand van welke middelen, identiteitsverificatie moet plaatsvinden. Het doel van identiteitsverificatie is vast te stellen of de persoon die aanspraak maakt op een voorziening daadwerkelijk is die hij zegt te zijn en ook om vast te stellen of hij recht heeft op de betreffende voorziening. Belangrijke ontwikkeling in dit domein is de digitalisering van identiteitsverificatie. Voor een aantal situaties is identiteitsverificatie in korte tijd vrijwel volledig gedigitaliseerd, zoals bij het aanvragen van een uitkering bij UWV, bij het doen van belastingaangifte en bij het inzien van gegevens bij SVB.

Tabel 16 **Identiteitsverificatie bij het contact met de overheid (meerdere antwoorden mogelijk)**

	VERGUNNING OF ONTHEFFING AANGEVRAAGD (N=89)	AANGIFTE BIJ DE POLITIE (N=212)
In persoonlijke aanwezigheid	47%	49%
Online / per email	45%	36%
Per post	18%	-
Per telefoon	8%	6%
Er vond geen identificatie plaats	1%	-
Anders/weet niet meer	8%	9%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



III De burger die consumeert

In zijn hoedanigheid van consument kent een burger weinig wettelijke verplichtingen om zich te identificeren. Voor zover identificatie plaatsvindt is dat vooral ten behoeve van het bedrijf of de instelling waarmee hij zaken doet. Bedrijven of instellingen formuleren daar doorgaans zelf de voorwaarden voor. Bijvoorbeeld een autoverhuurbedrijf, om vast te stellen aan wie het een auto uitleent of een zorgverzekeraar die er zeker van wil zijn dat alleen degene voor wie premie wordt betaald de zorgkosten worden vergoed. Situaties waarin een wettelijke identificatieplicht geldt, en waarbij de consumerende burger verplicht is een geldig ID te laten zien, zijn: het openen van een bankrekening, het laten opmaken van een notariële akte en de verkoop van tabak en alcohol aan jong volwassenen. Deze verplichtingen gelden in het kader van een zorgplicht van de aanbieder: de bank respectievelijk de notaris en de detaillist.

Tabel 17 **Identiteitsverificatie door burgers in de hoedanigheid van consument: Hoe heeft identiteitsverificatie plaatsgevonden?**

	AFSLUITEN ZORG VERZEKERING	BETREKKEN HUUR WONING	OPENEN BANK REKENING	BEZOEK ZIEKENHUIS	TELEFOON ABBONNEMENT
In persoonlijke aanwezigheid	16%	58%	60%	94%	59%
Online/per email	54%	21%	31%	3%	24%
Per post	3%	8%	4%	0%	1%
Per telefoon	3%	4%			4%
Anders/weet niet meer	0%	6%	5%	1%	3%
Niet	24%	4%	0%	2%	9%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



IV De burger die zich beweegt en reist

Met de Wet op de uitgebreide identificatieplicht is iedereen boven de 14 jaar verplicht een identiteitsbewijs te kunnen tonen als een daartoe bevoegde ambtenaar daarom vraagt. Deze toonplicht geldt alleen wanneer de betreffende ambtenaar daar een reden voor heeft. Al eerder (zie §1.3, pagina 6) is aangegeven dat driekwart van de volwassen bevolking aan deze toonplicht kan voldoen, zij hebben altijd een identiteitsbewijs bij zich. Naast deze identificatieplicht gelden aanvullend specifieke verplichtingen wanneer men internationaal reist. In de eerste plaats is dat bij de passage van een grens met een land buiten het Schengengebied. In de praktijk gaat het veelal om grenspassages op Schiphol. De wettelijke kaders hiervan zijn de Wet op de identificatieplicht en de Vreemdelingenwet. In de tweede plaats bestaat er een plicht tot identiteitsverificatie in geval men overnacht in een hotel, pension of op een camping. Deze komt voort uit de verplichting van hotel, pension en campinghouders om een nachtregister bij te houden. De verplichting beperkt zich tot de hoofdboeker en daarbij hoeven alleen zijn naam, woonplaats, datum van aankomst en vertrek en type van identificatiemiddel te worden genoteerd. Het achterliggende belang van de verplichting heeft betrekking op de veiligheid van de gasten. Naast de plicht van het nachtregister is identiteitsverificatie ook verplicht in het kader van algemeen plaatselijke verordeningen ten behoeve van de inning van toeristenbelasting.

Tabel 18 **Overnachting in hotel of camping: Hoe heeft identiteitsverificatie plaatsgevonden?**

	(N=847)
In persoonlijke aanwezigheid	78%
Online en later in persoonlijke aanwezigheid	3%
Volledig online	1%
Anders/weet niet meer	4%
Geen identificatie	14%
Totaal	100%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



V De burger die contact heeft met andere burgers

Met de toename van het online maatschappelijk verkeer, neemt ook de behoefte aan identiteitsverificatie tussen burgers toe. In tegenstelling tot het fysieke face to face contact is immers niet altijd direct zichtbaar met wie je spreekt of zaken doet. Vrijwel alle online platforms voorzien daarom in eigen vormen van identiteitsverificatie, soms vullen burgers dit zelf aan bijvoorbeeld door om een kopie van een identiteitsbewijs te vragen. Hoe betrouwbaar online identiteitsverificatie is, is voor mensen niet altijd duidelijk. Uit de enquête over slachtofferschap van identiteitsfraude (deel 2 van deze monitor) blijkt dat identiteitsfraude vooral optreedt in het online maatschappelijk verkeer en toeneemt.

Met de monitor is dit jaar voor het eerst nagegaan hoe hoog mensen het risico inschatten dat er van hun account bij een webwinkel, e-mail provider of social media provider misbruik wordt gemaakt. Hieruit blijkt dat voornamelijk een minderheid de kans op misbruik (erg) groot acht.

Tabel 19 **Hoe groot schat u het risico in dat iemand misbruik maakt van uw account?**

	Social Media (N=3.619)	E-mail (N=4.980)	Webwinkel (N=1.344)
Erg groot	4%	3%	1%
Groot	15%	12%	9%
Neutraal	45%	42%	38%
Klein	26%	29%	37%
Erg klein	10%	14%	15%
	100%	100%	100%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



1.8 Gebruik van nieuwe vormen van identificatie

Het gebruik van biometrie bij identiteitsverificatie is de afgelopen twee jaar toegenomen. Het betreft identiteitsverificatie in het private domein met middelen anders dan de publieke identiteitsmiddelen. In de afgelopen 12 maanden heeft ruim een kwart van de volwassen bevolking zich tenminste één keer aan de hand van een biometrisch kenmerk geïdentificeerd. Het gaat voornamelijk om identificatie aan de hand van een vingerafdruk. Het gebruik daarvan is de afgelopen twee jaar bijna verdubbeld. Andere vormen van biometrie lijken vooral voorbehouden aan meer specifieke groepen of specifieke situaties. Het aantal mensen dat ermee te maken heeft is klein en lijkt vooralsnog niet toe te nemen.

Tabel 13 **Heeft u zich in de afgelopen 12 maanden weleens geïdentificeerd m.b.v. biometrische kenmerken?**

	2014 (N=1.987)	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Vingerafdrukherkenning	11%	11%	20%
Iris-/oogherkenning	2%	2%	3%
Stemherkenning	1%	1%	2%
Automatische gezichtsherkenning	2%	2%	3%
Andere vormen van biometrische herkenning	0%	0%	0%
Geen van bovenstaande	82%	81%	72%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



De belangrijkste verklaring voor de toename van biometrische identiteitsverificatie is toename van de verkoop van smartphones en tablets die met een vingerafdruk ontgrendeld kunnen worden.

Tabel 14 **Waarvoor identificeerde u zich met behulp van biometrie?**

	2015 (N=922)	2017 (N=937)
Ontgrendelen computer	19%	17%
Ontgrendelen telefoon of tablet	49%	78%
Voor het maken van een vliegticket	12%	11%
Om toegang te krijgen tot een site of app	9%	12%
Om toegang te krijgen tot een kantoor of bedrijventerrein	9%	5%
Anders	13%	8%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking



2 Identiteitsfraude

Samenvatting	22
2.1 Inleiding	23
2.2 Wat houdt identiteitsfraude in de praktijk in?	24
2.3 Omvang van identiteitsfraude	25
2.4 Schade en hinder	29
2.5 Herstel van fraude	33



Samenvatting

5,7% van de volwassen bevolking geeft aan in de afgelopen twee jaar te maken te hebben gehad met iemand die zich zonder toestemming voor hem/haar heeft voorgedaan. In 2015 was dat 3,4%, in 2014 was dat 2,1%. Identiteitsfraude is een begrip dat uiteenlopende vormen van misbruik en criminaliteit dekt en zich voornamelijk online afspeelt. Het loopt uiteen van diefstal en oplichting tot aan bedreiging, laster en smaad (pesten).

Veel slachtoffers voelen zich niet zozeer slachtoffer, daarvoor heeft het begrip voor hen een te zware connotatie. Zij hebben het misbruik van hun identiteitsgegevens vooral als hinderlijk of irritant ervaren. Een deel van hen kent de dader ook en kon hem/haar uiteindelijk ook op het ongewenste gedrag aanspreken.

Een duidelijke scheiding tussen hinderlijk gedrag en harde identiteitsfraude is niet te maken. Een indicator voor harde fraude is financiële schade. Een kwart van de slachtoffers geeft aan financiële schade te hebben geleden. De schadebedragen lopen sterk uiteen, van enkele tot enkele duizenden euro's. De meeste mensen (59%) zijn voor die schade overigens gecompenseerd. Een andere indicator is emotionele belasting. Een kwart van alle slachtoffers geeft aan dat de belasting voor hen (zeer) groot was. Een nadere beschouwing van deze gevallen leert dat identiteitsfraude onheilspellende vormen kan aannemen, mensen voelen zich in hun integriteit aangetast (soms publiekelijk) en hebben regelmatig te maken met een ongrijpbare dader met onduidelijke motieven.

Van de mensen die te maken hebben gehad met misbruik van hun identiteit geeft 84% aan dat het inmiddels is opgelost. Het duurde voor hen gemiddeld 22 dagen. De gemiddelde termijn waarop zaken worden opgelost is daarmee ten opzichte van 2015 enkele dagen afgenomen.



2.1 Inleiding

In de vorige editie van de monitor werd geconstateerd dat de aandacht voor het probleem van identiteitsfraude toeneemt, met name als gevolg van spraakmakende zaken. Ook in de afgelopen twee jaar hebben zich spraakmakende incidenten voorgedaan, waardoor de aandacht voor het probleem onverminderd is. Het zijn vooral zaken die spelen op het internet en dan met name gerelateerd zijn aan online winkelen, online marktplaatsen en social media. Identiteitsfraude houdt vaak in dat iemand een rekening krijgt voor een aankoop die iemand anders in zijn naam heeft gedaan of dat iemand berichten leest op social media die niet door hemzelf maar door iemand anders zijn geplaatst.

Identiteitsfraude is in dit onderzoek gedefinieerd als een situatie waarin iemand zich voordoeft als iemand anders zonder dat hij of zij daar toestemming voor heeft met als doel daar een wederrechtelijke handeling mee te plegen.³ De definitie is daarmee breed, maar beperkt zich tot situaties waarbij degene wiens identiteit wordt gebruikt niet op de hoogte is. Daarmee valt misbruik van identiteitsmiddelen met medeweten van degene wiens identiteit wordt gebruikt erbuiten. Deze monitor behandelt het probleem daarmee vanuit een slachtofferperspectief. Een vorm van identiteitsfraude die buiten dit onderzoek valt, betreft het uitlenen van identiteitsbewijs aan bijvoorbeeld een minderjarige ten behoeve van de aankoop van alcohol of tabak.

Identiteitsfraude zoals het hier is gedefinieerd verwijst naar uiteenlopende vormen van misbruik, die in strafrechtelijke termen uiteenlopen van vermogensdelicten (diefstal) tot aan bedreiging, laster en smaad (pesten).

³ In dit onderzoek wordt identiteitsfraude ruimer gedefinieerd dan het CBS doet in het kader van de veiligheidsmonitor. In de definitie van het CBS beperkt identiteitsfraude zich tot skimming, phishing en pharming. Zie tabel 38 (bijlage) voor de CBS cijfers.



2.2 Wat houdt identiteitsfraude in de praktijk in?

Wat de metingen van de monitor identiteit tot nu toe in de eerste plaats leren, is dat het begrip fraude voor veel mensen die te maken hebben gehad met een ongewenste dubbelganger een te zwaar begrip is. De connotaties van het begrip fraude lijken voor veel mensen die het aangaat te sterk en te negatief. Datgene wat zij hebben meegemaakt wordt door hen vooral ervaren als 'ongemak' of als 'erg vervelend' en minder als een misdrijf. Veel mensen lijken zich uiteindelijk geen slachtoffer te voelen. Het merendeel heeft geen financiële schade ondervonden of emotionele problemen ervaren. Identiteitsfraude is voor hen vooral vervelend of 'irritant'. Vervelend zijn bijvoorbeeld de situaties in het privédoelgebied waar 'slachtoffer' en 'dader' elkaar goed kennen en zich direct tot elkaar verhouden en elkaar aanspreken op ongewenst gebruik van elkaar identiteit. Dat gebeurt dan zonder dat daar autoriteiten of andere instanties bij te pas komen. In onderstaand kader zijn enkele exemplarische voorbeelden gegeven.

'Een vriend van mij heeft op mijn naam tickets voor een concert gekocht waardoor ik de betaling uiteindelijk moest voorschieten.'

'Mijn moeder heeft zonder dat ik dat wilde ingelogd op mijn bankrekening om mijn uitgaven te bekijken.'

'Mijn vriend heeft op mijn naam en van mijn geld een laptop gekocht, zonder dat ik het wist.'

Situaties die ook vooral als vervelend worden ervaren maar die van een andere orde zijn, zijn de situaties waarin 'slachtoffer' en 'dader' elkaar niet kennen maar waarbij de persoonsverwisseling opzichtig is. Zoals gevallen waarbij rare berichten worden verstuurd uit naam van het 'slachtoffer' op social media of via e-mail, door hackers of oplichters. Kenmerkend voor deze delicten is dat men ze stilaan is gaan zien als de onoverkomelijke irritaties die horen bij het wereldwijde web. Mensen ondervinden ongemak, maar het merendeel zegt er geen hinder of financiële schade door te hebben geleden. Veel ongewenste identiteitsverwisselingen zijn snel rechtgezet of waaien over.

'Vrienden kregen uit mijn naam rare mailtjes in het Engels met veel spelfouten.'

'Vrienden kregen een mail vanuit mijn account. Ik zou in het buitenland vast zijn komen te zitten en acuut in geldnood zitten, mijn contacten werd gevraagd geld over te maken.'

Een duidelijke waterscheiding tussen harde fraude en ongemakken is niet te maken, vooral omdat mensen gelijke situaties verschillend interpreteren. Daar waar de ene persoon nauwelijks aandacht besteedt aan een verdachte mail, kan een ander zich er onveilig door gaan voelen. Een enigszins objectieve indicator voor harde fraude is financiële schade. Een kwart van de mensen van wiens identiteit misbruik is gemaakt zegt financiële schade te hebben geleden. Dit wordt verder uitgelicht in het vervolg van dit hoofdstuk. Een andere indicator is de mate van ondervonden hinder. Bijna een derde geeft aan hinder te hebben ondervonden. Wanneer we de ervaringen van deze groep nader bekijken, blijkt identiteitsfraude in de praktijk onheilspellende trekken te kunnen hebben. De schade is veelal abstract en voor het slachtoffer moeilijk grijpbaar. De bron (dader) is onzichtbaar en schade houdt vaak in dat iemand in zijn waarde of zekerheden wordt aangetast. Enkele voorbeelden zijn in onderstaand kader opgenomen.

'Een collega van mij zag dat mijn profiel was gewijzigd, ik zou in een gesticht zijn opgenomen.'

'Iemand heeft mijn mail gehacked en kon daardoor bij wachtwoorden komen. Er zijn daarmee abonnementen afgesloten.'

'Er is een Facebook profiel aangemaakt op mijn naam en met mijn gegevens.'

'Er zijn spullen besteld op mijn naam waar ik rekeningen van kreeg. Uiteindelijk had ik ook te maken met een incassobureau.'



2.3 Omvang van identiteitsfraude

In de afgelopen twee jaar is het probleem van identiteitsfraude opnieuw toegenomen. Het afgelopen jaar is het bij 5,7% van de volwassen bevolking voorgekomen dat zij op een moment hebben vastgesteld dat iemand anders zich voor hem/haar heeft voorgedaan⁴. In 2015 lag dit percentage op 3,4%, in 2014 was dat 2,1%.

Tabel 20 **Slachtofferschap van identiteitsfraude**

	2014 (N=1.987)	2015 (N=4.853)	2017 (N=4.789)
Heeft iemand, voor zover u weet zich in de afgelopen 2 jaar (24 maanden) wel eens zonder uw toestemming voor u voorgedaan?	2,1%	3,4%	5,7%

Bron: Enquête onder volwassen bevolking

⁴ Deze stijging is significant. Op basis van de steekproef is met een zekerheid van 95% vastgesteld dat het slachtofferschap van ID fraude tussen de 5 en 6,3 procent ligt.



Identiteitsfraude is een begrip dat uiteenlopende vormen van misbruik en criminaliteit dekt. Het leeuwendeel speelt zich af op internet. Het zal voortkomen uit het gegeven dat het in het online contact lastig is om te bepalen of degene met wie je in contact bent ook daadwerkelijk degene is die hij zegt te zijn. In het fysieke maatschappelijk verkeer is identificatie directer, bovendien kan het altijd worden ondersteund met een publiek ID middel.

Kijkend naar de verschillende verschijningsvormen van identiteitsfraude dan blijken de ontwikkelingen sinds 2015 beperkt. Misbruik van identiteit vindt nog steeds vaak plaats ten behoeve van diefstal via aankopen bij webwinkels. Van de mensen die hebben aangegeven slachtoffer te zijn van identiteitsfraude, geeft 25% aan dat de fraude samenhangt met het aankoop van producten. Het is een kleine afname ten opzichte van de 29% die met de monitor in 2015 is gemeten.

De enige andere significante verandering is de toename van het aandeel van misbruik van social media. Bijna een vijfde van identiteitsfraude speelt zich af op social media. Het is een toename die verband zal houden met de voortschrijdende intensiteit van het gebruik ervan.

Tabel 21 **Waarvoor is uw identiteit misbruikt?**

	2015 (N=552)	2017 (N=460)
Om een aankoop te doen	29%	25%
Om mijn naam zwart te maken, bijvoorbeeld op social media	10%	19%
Om toegang tot bepaalde (social media) websites/apps te krijgen	9%	15%
Om toegang te krijgen tot mijn bankrekening	11%	13%
Om diensten af te nemen (bijvoorbeeld een telefoonabonnement)	6%	7%
Om in mijn naam geld van mijn bekenden te vragen	3%	6%
Om zijn eigen identiteit te verhullen, bijvoorbeeld bij een aanhouding door politie, zwartrijden in het openbaar vervoer of bij een rechtszaak	3%	4%
Om een lening aan te vragen	2%	3%
Om toegang tot specifieke gebouwen te krijgen	2%	1%
Om toegang tot medische zorg te krijgen	1%	1%
Om toegang tot arbeid te krijgen	1%	1%
Om een uitkering te krijgen	1%	0%
Om een toeslag te ontvangen	1%	0%

Bron: Slachtofferenquête



Net als in 2015 is er een relatief grote groep die aangeeft op een andere manier slachtoffer te zijn geworden dan de vormen die in de enquête werden uitgevraagd (de categorie 'anders' in de tabel hiernaast). Het betreffen mensen die te maken hebben gehad met uiteenlopende vormen van identiteitsfraude zoals hacking bij het gamen, identiteitsdiefstal om verboden content te downloaden, om geld te verdienen aan foto's van het slachtoffer, om iets te verkopen buiten medeweten van het slachtoffer of om PGB te ontvangen.

Kenmerkend voor identiteitsfraude is dat het enige tijd duurt voordat het slachtoffer in de gaten heeft slachtoffer te zijn. Met de monitor is nagegaan hoe slachtoffers er uiteindelijk achter zijn gekomen. Voor zover de fraude zich op social media afspeelt, komen slachtoffers er zelf achter omdat zij berichten zien die namens hen zijn geplaatst of worden zij door anderen geattendeerd op vreemde berichten. In lijn met de toename van identiteitsfraude via social media geven significant meer mensen aan met vreemde berichten te maken te hebben gehad.

Een substantieel deel werd door een instantie geattendeerd op de fraude. Veel genoemd zijn de bank, creditcardmaatschappij of de provider (bijvoorbeeld Facebook). In een enkel geval werd iemand benaderd door een casino, de uitgever van een krant of de politie (bij een aanrijding was een verkeerde naam opgegeven).

Tabel 22 **Hoe kwam u er achter dat iemand ander uw identiteit had gebruikt?**

	2015 (N=552)	2017 (N=460)
Er stonden profielen of berichten van mij op sociale media die ik niet zelf had aangemaakt	19%	32%
Ik hoorde van bekenden dat zij vreemde berichten kregen uit mijn naam	18%	24%
Ik kreeg rekeningen of aanmaningen waar ik niets vanaf wist	22%	21%
Er was geld van mijn bankrekening afgeschreven	16%	15%
Ik kreeg boze berichten van mensen die dachten dat ze door mij waren opgelicht.	6%	12%
Mijn gegevens bij de overheid of een officiële instantie bleken opeens gewijzigd te zijn	2%	2%
Mij werden diensten (zoals een uitkering of pensioen) geweigerd, terwijl ik daar wel recht op had	1%	2%
Ik werd erop geattendeerd door een instantie		24%
Op een andere manier	32% ⁵	5%

Bron: Slachtofferenquête

⁵ Uit de meting van 2017 leiden wij af dat veel mensen die dit antwoord hebben gegeven uiteindelijk door een instantie zijn geattendeerd.



In lijn met het grote aandeel van social media in identiteitsfraude zijn de identiteitsmiddelen die het vaakst worden misbruikt de gebruikersnaam en het password. Bankgegevens blijken ook kwetsbaar. Betrekkelijk weinig wordt identiteitsfraude gepleegd met behulp van de fysieke publieke identiteitsmiddelen (paspoort NIK, Rijbewijs). Afgelopen jaar gaf 8% aan dat de fraude via deze documenten is gepleegd. Vaak vond fraude plaats na diefstal van de betrokken documenten.

Identiteitsfraude waarbij username en password zijn misbruikt, worden meestal gepleegd door bekenden van het slachtoffer. Vaak wordt verondersteld (of is inmiddels vastgesteld) dat een ex partner de dader is. In slechts enkele gevallen vermoedt het slachtoffer te zijn gehackt door een anonieme/ onbekende dader.

De wijze waarop bankgegevens in verkeerde handen vallen, is gevarieerd. Ook hier wordt regelmatig gewezen naar een ex partner en soms naar een ander familielid of huisgenoot. Ook wordt verwezen naar creditcardgebruik (in het buitenland). Verder zijn genoemd: een TAN code die naar een telefoonaccount is verstuurd die niet van de rekeninghouder was of afschrijvingen die plaatsvonden nadat een aankoop was gedaan op een onveilige site of nadat men ergens een rekeningnummer had achtergelaten.

Tabel 23 **Van welke identiteitsmiddelen is misbruik gemaakt**

	2015 (N=552)	2017 (N=460)
Username + password sociale media (facebook, linkedin, google, etc)	26%	42%
Username + password van gebruikersprofielen op andere sites	13%	20%
Bankgegevens of -middelen	20%	16%
Mobiele telefoon	8%	10%
Paspoort, rijbewijs of Nederlandse Identiteitskaart	5%	8%
Een kopie van mijn paspoort, rijbewijs, Nederlandse identiteitskaart of verblijfsdocument	7%	8%
Anders	8%	8%
Geen van deze middelen	16%	6%

Bron: Slachtofferenquête



2.4 Schade en hinder

Bijna een kwart van de mensen die aangeven met identiteitsfraude te maken te hebben gehad, geeft aan daar ook financiële schade van te hebben ondervonden. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2015. Toen gaf 19% aan financiële schade te hebben ondervonden.

Tabel 24 **Heeft u financiële schade geleden?**

	2015 (N=552)	2017 (N=460)
Ja	19%	23%
Nee	79%	75%
Geen antwoord	2%	2%

Bron: Slachtofferenquête



Omdat identiteitsfraude een veelomvattend begrip is met uiteenlopende verschijningsvormen, loopt de financiële schade die slachtoffers zeggen te hebben geleden ook sterk uiteen. De opgegeven schade loopt uiteen van enkele tot aan enkele duizenden euro's. Het gemiddelde schadebedrag komt neer op € 842,00⁶. Het is een stijging ten opzichte van 2015 waarbij moet worden opgemerkt dat het gemiddelde schadebedrag beperkte zeggingskracht heeft vanwege grote spreiding (de schadebedragen lopen sterk uiteen). Tabel 25 geeft een overzicht van de spreiding van schadebedragen. De gevonden verschillen tussen de jaren 2015 en 2017 zijn meestal niet significant.

Tabel 25 **Hoe hoog was de schade?**

	2015 (N=104)	2017 (N=92)
Minder dan € 25	6%	3%
€ 25 - € 50	4%	9%
€ 50 - € 100	17%	15%
€ 100 - € 250	14%	24%
€ 250 - € 500	20%	19%
€ 500 - € 1.000	16%	9%
€ 1.000 - € 1.500	12%	2%
€ 1.500 - € 2.500	3%	5%
€ 2.500 - € 10.000	6%	11%
meer dan € 10.000	2%	3%
Total	100%	100%

Bron: Slachtofferenquête

⁶ Dit bedrag is een 'getrimd gemiddelde', dat wil zeggen dat de 5% hoogste waarnemingen en de 5% laagste waarnemingen eruit weggelaten zijn, dit om te voorkomen dat het gemiddelde te sterk wordt beïnvloed door enkele buitengewone gevallen.



Financiële schade komt vooral voort uit identiteitsfraude bij aankopen in webwinkels, waarbij slachtoffers de rekening ontvingen voor bestellingen die zij zelf niet hadden gedaan. Daarnaast komt financiële schade voort uit misbruik van creditcard en/of creditcardgegevens. Enkele voorbeelden van concrete identiteitsfraude waarbij substantiële financiële schade werd geleden zijn opgenomen in het kader hiernaast.

Voor het merendeel van de slachtoffers van ID fraude geldt dat de financiële schade tijdelijk was. Bij 59% van alle mensen die financiële schade hebben geleden is de schade uiteindelijk gecompenseerd. Uit de beschrijving van hun ervaringen komt het er in veel gevallen op neer dat de onterecht verstuurd rekening niet hoefde te worden betaald.

Voorbeelden van concrete identiteitsfraude waarbij substantiële financiële schade werd geleden zijn:

'Ik heb mijn Paypal account moeten sluiten omdat ik het niet meer vertrouw. Ook heeft het mij veel moeite gekost te bewijzen dat ik dit niet zelf had gedaan en dus mijn geld terugkreeg.'

'Ik moest de dingen die op mijn naam besteld zijn ongedaan maken. Verder stond er op een avond politie bij mij op de stoep omdat ik illegaal vuurwerk zou hebben besteld. Ik had dat niet en er is dus ook niets aangetroffen. Maar ik ben bang dat ik nu in de gaten wordt gehouden.'

'Mijn ex heeft met mijn bankpas een groot geldbedrag opgenomen bij een bankfiliaal.'

'Ik zou een prijs gewonnen hebben maar moest daarvoor inleggeld betalen. Voor dat ik het wist werd ik meegetrokken in een frauduleus gebeuren waarbij namens mij dingen geregeld werden.'

Iemand heeft een marktplaats account aangemaakt op mij naam en gegevens, en heeft daarmee verschillende mensen opgelicht. Deze mensen hebben aangifte tegen 'mij' gedaan en ik moet nu de schade vergoeden aan de opgelichte mensen.

Voorbeelden van identiteitsfraude waarbij slachtoffers aangaven (grote) hinder te hebben ervaren zijn:

Er werden uit mijn naam beslissingen over mijn kinderen genomen waar ik niet bij betrokken was. Er zijn foto's van mij op mijn Facebook geplaatst.

Iemand heeft mijn Facebook account gebruikt om spelletjes mee te doen

Deze persoon had eerder een keer mijn Paypal account aan zijn spel gelinkt, zonder dat ik het wist. Hij had hiermee dus ook abonnement van het spel via mijn Paypal betaald.

Door mijn Vodafone account te hacken is er een nieuw abonnement afgesloten met een bijbehorende telefoon.

Ik vond het erg vervelend. Moest mezelf gaan vrijpleiten terwijl ik nergens iets van af wist. Het werd door sommige mensen niet meteen geloofd. Ik heb daar echt last van gehad.



Een derde (31%) van de ondervraagden geeft aan (naast eventuele financiële schade) immateriële hinder te hebben ondervonden van de persoonsverwisseling. Zij hadden te maken met emotionele problemen of praktische problemen. Een kwart van alle slachtoffers geeft aan dat deze belasting (zeer) groot was. Vaak gaan financiële schade en immateriële belasting samen, maar vaak ook niet. Ongewenste persoonsverwisseling op sociale media brengt zelden financiële schade met zich mee maar kan voor een slachtoffer zeer belastend zijn. Voorbeelden van identiteitsfraude waarbij slachtoffers aangaven (grote) hinder te hebben ervaren zijn in het tweede tekstvak op blz. 24 (4/16) opgenomen.

Tabel 26 **Hoe groot was de hinder voor u?**

	2015 (N=219)	2017 (N=142)
Klein	23%	24%
Groot	59%	58%
Zeer groot	18%	18%

Bron: Slachtofferenquête



2.5 Herstel van fraude

Net als in 2015 zoekt ongeveer de helft (48%) van de mensen die aangeven te maken te hebben gehad met misbruik van hun identiteit contact met een of meer instanties voor hulp bij herstel of hulp om schade te voorkomen. Veel genoemde instanties waar men zich tot richt zijn de provider (van het social media of e-mail account), de bank en de politie.

Verder zijn er andere uiteenlopende instanties waartoe men zich richt. De instanties waar men naar toe gaat zijn net zo gevarieerd als de inhoud van het begrip identiteitsfraude. Genoemd zijn de werkgever (in geval een werknemer heeft ontdekt dat iemand anders op zijn naam inlogde), de zorgverzekeraar, gemeente, UWV en Belastingdienst.

Voor de instanties die in geval van identiteitsfraude het vaakst worden benaderd is vastgesteld hoe de afhandeling van de zaak of de hulp aan slachtoffers wordt ervaren. Net als in 2015 scoren banken positief. Hun optreden wordt als adequaat en snel beoordeeld. Op een schaal van 1 tot 10 scoren zij gemiddeld een 8,2. Internet providers scoren gemiddeld een 7,2, providers van sociale media een 7. De politie scoort een 6,3.

Tabel 27 **Met welke instantie heeft u contact gezocht (meerdere antwoorden mogelijk)**

	2015 (N=283)	2017 (N=249)
Provider van social media en/of e-mail	15%	34%
Bank	38%	32%
Politie	25%	31%
Internetprovider	12%	20%
Anders	38%	47%

Bron: Slachtofferenquête

Tabel 28 **Hoe beoordeelt u de wijze waarop u bent geholpen? (Met een rapportcijfer van 1 tot 10)**

	2015	2017
Bank	8,0 (N=107)	8,2(N=80)
Politie	6,0 (N=70)	6,3 (N=77)
Provider (internet, social media)	7,2 (N=73)	7,1 (N= 125)
Centraal Meldpunt Fraude en Fouten (CMI)	-	7,6 (N=27)

Bron: Slachtofferenquête



Van de mensen die te maken hebben gehad met fraude van hun identiteit geeft 84% aan dat het inmiddels is opgelost. Het duurde voor hen gemiddeld 22 dagen. De gemiddelde termijn waarop zaken worden opgelost is daarmee ten opzichte van 2015 enkele dagen afgenomen. De oplossingstermijn bedroeg in 2015 28 dagen.

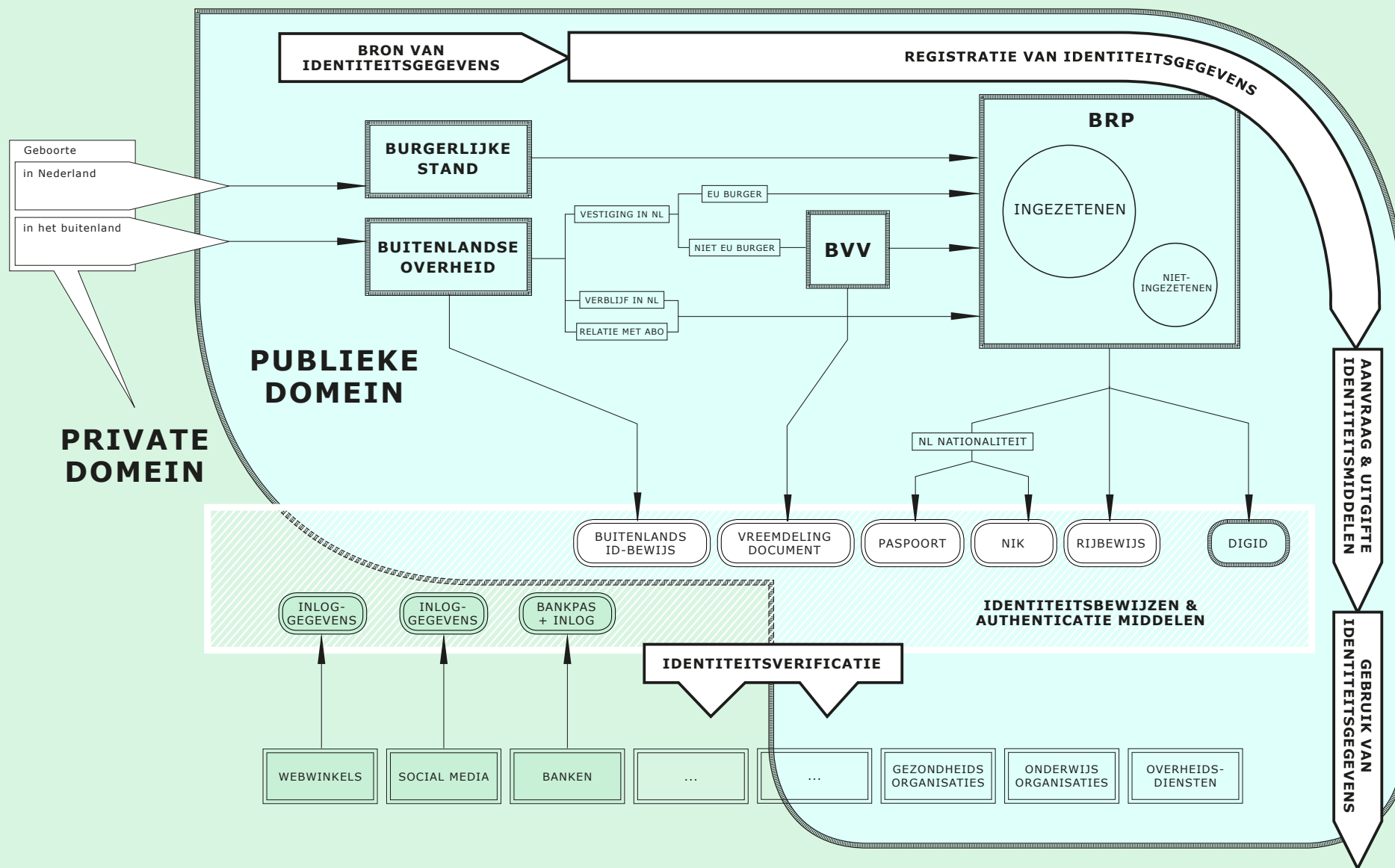
Tabel 29 **Binnen welke termijn was het probleem van identiteitsfraude opgelost?**

	2015 (N=397)	2017 (N=371)
Binnen een dag	25%	19%
Binnen een week	28%	37%
Binnen een maand	30%	29%
Binnen een half jaar	14%	14%
Langer dan een half jaar	3%	1%
Totaal	100%	100%

Bron: Slachtofferenquête



Bijlage: Kengetallen uit het identiteitsstelsel



3.1 Werking

De basis van ons publieke identiteitsstelsel is de Basisregistratie Personen (BRP). Tegenwoordig bestaat deze uit twee componenten: de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) en het Register Niet-Ingezetenen (RNI). Opname als ingezetene in de BRP gebeurt hoofdzakelijk via twee routes: bij geboorte of bij immigratie. Bij het verstrekken van een paspoort, identiteitskaart, rijbewijs en DigiD wordt gebruikgemaakt van de persoonsgegevens zoals die in de BRP staan⁷. Een vierde type identificatiemiddel is het vreemdelingdocument (W-document, verblijfsvergunning of geprivilegieerdendocument). In dit geval ligt de relatie andersom: migranten van buiten de EU dienen over een dergelijk document te beschikken voordat ze ingeschreven kunnen worden als ingezetene in de BRP. Deze identificatiemiddelen worden door verschillende instanties uitgegeven: gemeenten (paspoort, identiteitskaart en rijbewijs, in het laatste geval namens de RDW), IND (verblijfsdocument) en Logius (DigiD).

⁷ Op deze regel zijn de nodige uitzonderingen. Betrokkene hoeft bijvoorbeeld niet in de BRP te staan ingeschreven om een paspoort te verkrijgen: als betrokkene in het buitenland woont, dan wordt de BRP niet altijd geraadpleegd bij het verstrekken van een Nederlands paspoort. Bovendien kan een Nederlander die in het buitenland woont, een DigiD krijgen met behulp van een speciale procedure waarvoor de BRP niet altijd wordt geraadpleegd.

Tabel 30 **Gebruik van Basisregistratie Personen**

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal afnemers ⁸	875	875	916	968	988
Aantal berichten GBA-V online service	89.369.940	113.916.551	135.746.622	152.030.799	164.355.093
Aantal terugmeldingen ⁹	Ongeveer 30.000	25.543	26.934	28.393	27.714

Bron: : Rijksdienst voor identiteitsgegevens. * = geen actuele cijfers beschikbaar

⁸ Dit zijn de partijen die de informatie uit de BRP gebruiken en daar toegang toe hebben. Het gaat bijvoorbeeld om de gemeenten en uitvoeringsinstanties van de overheid.
⁹ Wanneer een afnemer van de BRP "gerede twijfel" heeft over de juistheid van een gegeven in de BRP, dient deze daarvan een terugmelding te doen.



3.2 Identiteitsbewijzen

Het identiteitsstelsel voorziet in vier identiteitsbewijzen: paspoort, identiteitskaart, rijbewijs en verblijfsdocument. In deze paragraaf wordt van deze documenten in kaart gebracht hoeveel er worden uitgegeven, hoeveel er in omloop zijn en hoeveel er worden opgegeven als vermist of gestolen. Daarnaast wordt ook ingegaan op het authenticatiesysteem van de overheid waarmee burgers toegang kunnen krijgen tot digitale diensten van overheden en organisaties met een publieke taak: DigiD.

Paspoort en identiteitskaart

In de tabel hiernaast wordt getoond hoeveel paspoorten en identiteitskaarten er worden uitgegeven en als vermist worden opgegeven.

Tabel 31 **Paspoorten en identiteitskaarten**

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal paspoorten en identiteitskaarten in omloop					
Paspoorten	10,1 miljoen	10,1 miljoen	10,2 miljoen	8,7 miljoen	8,8 miljoen
Identiteitskaarten	7,8 miljoen	7,8 miljoen	8 miljoen	7,2 miljoen	7,1 miljoen
Uitgegeven paspoorten en identiteitskaarten					
Aantal uitgegeven paspoorten	2.339.286	2.040.020	2.087.462	2.026.187	2.125.593
Aantal uitgegeven identiteitskaarten	1.743.813	1.232.917	1.362.043	1.639.566	1.830.264
Vermissingen					
Aantal paspoorten gestolen/vermist	49.197	48.620	54.560	54.874	58.789
Aantal identiteitskaarten gestolen/vermist	129.903	134.983	148.113	148.330	152.884
Aantal personen met 3 of meer vermissingen van paspoorten en/of identiteitskaarten ¹⁰		8.032	8.071		

Bron: Rijksdienst voor Identiteitsgegevens

¹⁰ Het gaat om mensen met, in de vijf jaar voorafgaande aan de laatste dag van het betreffende jaar, drie of meer verloren/gestolen paspoorten en/of identiteitskaarten.



Rijbewijzen gelden behalve als bewijs van rijbevoegdheid ook als wettig identificatiemiddel, hoewel het niet in alle situaties als identiteitsbewijs is toegestaan¹¹. In de tabel hiernaast wordt getoond hoeveel rijbewijzen er worden uitgegeven, in omloop zijn en als vermist worden opgegeven.

Tabel 32 **Rijbewijzen**

	2012	2013	2014	2015	2016
Rijbewijzen					
Aantal nieuwe rijbewijzen	1.204.723	1.085.107	1.187.687	1.151.780	1.538.775
Aantal rijbewijzen in omloop	10.906.224	11.135.140	11.602.312	11.628.446	11.786.112
Omwisselingen van buitenlandse rijbewijzen voor Nederlandse rijbewijzen					
Aantal omwisselingen binnen de EU/EVA	10.570	11.587	15.039	15.062	16.338
Aantal omwisselingen buiten de EU/EVA	5.813	5.945	6.551	7.306	8.313
Aantal departementale uitgiften van rijbewijzen	4.477	4.036	4.143	4.054	5.127
Vermisingen					
Aantal gestolen/vermist	101.666	101.444	102.251	106.577	110.136

Bron: RDW

¹¹ Een overzicht wanneer welk identiteitsbewijs mag worden gebruikt, staat op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/paspoort-en-identiteitsverificatie/vraag-en-antwoord/welk-identiteitsbewijs-mag-ik-gebruiken-in-welke-situatie.html>.



Ook verblijfsdocumenten gelden als identificatiemiddel. Er zijn drie vormen verblijfsdocumenten: W-documenten voor personen die in een asielprocedure zitten, verblijfsvergunningen¹² en geprivilegieerdendocumenten. In de volgende tabel worden hier cijfers over gepresenteerd.

Tabel 33 **Verblijfsdocumenten**

	2012	2013	2014
W-documenten			
Aantal uitgegeven W-documenten		18.588	28.937
Aantal W-documenten in omloop		17.372 ¹³	*
Verblijfsvergunningen			
Aantal uitgegeven verblijfsvergunningen	218.700	202.855	156.109
Aantal verblijfsvergunningen in omloop		536.218 ¹⁴	*
Geprivilegieerdendocumenten			
Aantal uitgegeven geprivilegieerdendocumenten		5.048	5.631
Aantal geprivilegieerdendocumenten in omloop		14.843 ¹⁵	12.900 ¹⁶
Vermissingen			
Aantal W-documenten en verblijfsvergunningen gestolen/vermist ¹⁷		5.141	5.884

Bron: IND/Ministerie van Veiligheid en Justitie * = geen actuele cijfers beschikbaar.

12 Deze zijn onderverdeeld in vijf typen: regulier bepaalde tijd, regulier onbepaalde tijd, asiel bepaalde tijd, asiel onbepaalde tijd en verblijfsvergunningen voor (partners van) EU-onderdanen.

13 Peildatum: 15 oktober 2014

14 Peildatum: 15 oktober 2014

15 Peildatum: 11 december 2014

16 Peildatum: 21 december 2015

17 Het aantal vermissingen van geprivilegieerdendocumenten is niet in kaart gebracht. Het aantal "veelvermissers" van verblijfsdocumenten – mensen die de afgelopen vijf jaar drie of meer keer een vermist vreemdelingdocument opgaven – was niet te achterhalen.



DigiD is het authenticatiesysteem van de overheid waarmee burgers toegang kunnen krijgen tot digitale diensten van overheden en organisaties met een publieke taak.¹⁸ In de tabel hiernaast staat vermeld hoeveel accounts er zijn en hoeveel authenticaties er plaatsvinden.

Tabel 34 **DigiD**

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal aanvragen			2.540.409	2.807.624	2.532.073
Waarvan "basis accounts"			1.233.562	1.345.945	1.139.433
Waarvan "midden accounts" ¹⁹			1.306.847	1.461.679	1.392.640
Aantal heraanvragen			1.144.852	1.292.943	1.085.129
Waarvan "basis accounts"			534.864	626.615	488.308
Waarvan "midden accounts"			609.988	666.328	596.821
Aantal actieve DigiD-accounts	9.872.935	11.011.509	11.823.125	12.665.689	13.463.454
Waarvan "basis accounts"		5.316.266	5.627.258	5.415.724	5.500.023
Waarvan "midden accounts"		5.695.243	6.195.867	7.249.965	7.963.431
Aantal actieve machtigingen DigiD	325.126	229.939	334.017		
Aantal authenticaties met DigiD	75.502.486	117.030.910	158.337.456	206.039.829	258.455.650
Waarvan "basis accounts"			146.459.552		
Waarvan "midden accounts"			11.877.904		
Aantal DigiD accepterende organisaties	554	617	526	551	570
Aantal actieve webdiensten			683	717	771
Aantal aansluitingen DigiD Machtigen	1	1	2		

Bron: Logius

¹⁸ DigiD kan gebruikt worden op websites van de overheid en van organisaties die gebruiker zijn van het BSN in de wet WAABB, voor zover deze organisaties het gebruik van DigiD ondersteunen.

¹⁹ Bij midden accounts wordt bij inloggen met behulp van DigiD gebruikgemaakt van een extra sms-authenticatie.



3.3 Identiteitsverificatie

Tabel 35 **Fraude met Nederlandse documenten**

	2012	2013	2014	2015	2016
Geconstateerde gevallen van fraude met originele documenten ²⁰	31	32	34	40	30
Geconstateerde gevallen van fraude met kopieën ²¹		231	202	192	232
Fraude met Nederlandse ID middelen in de regio (DLD, B en VK) ²²	122	97	97	102	77

Bron: ECID, april 2017

Tabel 36 **Geconstateerde documentfraude bij omwisseling rijbewijs**

	2012	2013	2014	2015	2016
Valse/vervalste rijbewijzen	45	43	39	41	69

Bron: RDW

20 ECID, Statistisch Jaaroverzicht, p.53.

21 ECID, Statistisch Jaaroverzicht, p. 56 / Monitor Identiteit 2015.

22 ECID, Statistisch Jaaroverzicht, p.57



Sinds 2012 wordt in de criminaliteitsstatistieken van het CBS het delict 'identiteitsfraude' onderscheiden. Het wordt daar afgebakend als verschijnsel dat in het online verkeer plaatsvindt. Het wordt als volgt gedefinieerd "Zonder toestemming via internet gebruikmaken van iemands persoonlijke gegevens voor financieel gewin, bijvoorbeeld voor het opnemen of overmaken van geld, het afsluiten van leningen of het opvragen van officiële documenten".

Tabel 37 **Aantal delicten financieel-economische identiteitsfraude, per 100 inwoners** ²³

	2012	2013	2014	2015	2016
Identiteitsfraude	1,6	1,3	0,7	0,6	0,4
Skimming	1,1	0,8	0,4	0,2	0,1
Phishing/pharming	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3
Identiteitsfraude in relatie tot cybercrime					
Hacking, ingebroken op computer	1,5	1,5	1,2	1,1	1,0
Hacking, ingebroken op e-mailaccount	3,9	3,5	3,2	2,7	2,5
Hacking, ingebroken op website, profielsite	2,2	2,5	2,1	2,4	2,5
Hacking, anders	3,3	2,7	2,1	2,1	2,1
Percentage slachtoffers dat melding maakt van de fraude					
Meldingen totaal (% van delicten dat gemeld is)	90%	89%	88%	84%	82%
bij politie	17%	18%	14%	20%	23%
bij bank	85%	83%	80%	72%	69%
bij andere instantie	3%	3%	4%	9%	8%

Bron: Criminaliteitsstatistiek, CBS (via statline)

²³ Het aantal delicten wijkt licht af van het aantal slachtoffers. Het aantal slachtoffers van identiteitsfraude per 100 inwoners lag in 2014 op 0,8.



Cijfers over financieel-economische criminaliteit worden ook verzameld door de Nederlandse Vereniging van Banken. Net als uit de landelijke criminaliteitscijfers (criminaliteitsstatistiek CBS) blijkt ook hier dat financieel economische identiteitsfraude in 2013 sterk daalde en de laatste drie jaar op een stabiel niveau ligt. Er wordt minder geskimd en de NVB rapporteert tevens een afname van fraude met internetbankieren.

Tabel 38 **Aantal delicten financieel-economische identiteitsfraude, per 100 inwoners**

	2012	2013	2014	2015	2016
Fraude en schade					
Aantal valse/geskimde passen (debit cards)	51.200	11.000	2.000	2.400	2.400
Schade van valse/geskimde passen (debit cards)	€28.900.000	€6.800.000	€1.260.000	€1.680.000	€1.320.000
Aantal valse/geskimde creditcards			2.800	2.000	2.000
Schade van valse/geskimde creditcards			€1.735.000	€1.270.000	€ 800.000
Fraude met internetbankieren (geslaagde pogingen)	10.900	3.500	1.100	1.400	600
Schade van fraude met internetbankieren	€34.800.000	€9.600.000	€3.137.000	€4.700.000	€ 800.000

Bron: Nederlandse Vereniging van Banken



Bij het Centraal Meldpunt Identiteitsfraude en -fouten (CMI) kunnen burgers terecht voor meldingen van identiteitsfraude of fouten in hun persoonsgegevens. Ook kunnen ze informatie hierover inwinnen en advies en persoonlijke begeleiding krijgen wanneer zij slachtoffer zijn van identiteitsfraude of van een moeilijk herstelbare fout. In de tabel hiernaast wordt het aantal ontvangen meldingen getoond. De sterke toename van het aantal meldingen in 2016 verklaart het CMI zelf met een grotere naamsbekendheid en wijst op een nieuw meldformulier waardoor slachtoffers makkelijker een melding kunnen doen.

Tabel 39 **Fraude met Nederlandse documenten**

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal ontvangen meldingen	291	617	844	805	1.724

Bron: CMI, Centraal Meldpunt Identiteitsfraude en -fouten

Tabel 40 **Meldingen uitgesplitst naar aard**

Percentage melding van fraude	86%
Percentage vraag over fraude	11%
Percentage melding van fout	2%
Percentage vraag over fout	1%

Bron: Jaarverslag CMI, Centraal Meldpunt Identiteitsfraude en -fouten



Tabel 41 **Meldingen uitgesplitst naar middel dat is misbruikt**

BSN	4%
DigiD	4%
Gestolen gegevens	1%
ID-bewijs gestolen en vermist	6%
Kopie van identiteitsbewijs	40%
Mailadres	7%
Vrije gegevens (i.e. gegevens die vrij beschikbaar zijn zoals naam, adres en telefoonnummer)	26%
Overige	5%
Bankpas (= nieuw)	2%
Creditcard (= nieuw)	2%
Onbekend	4%
	101%

Bron: Jaarverslag CMI, Centraal Meldpunt Identiteitsfraude en - fouten



Over de monitor

Sinds 2013 voert het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Monitor Identiteit uit. Deze monitor begon in 2013 als een inventarisatie van gegevens over het identiteitsstelsel. Alle partijen die onderdeel waren van het identiteitsstelsel leverden er een bijdrage aan door gegevens te verstrekken over hun taken, diensten en producten. Zo leverde (de voorganger van) de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) bijvoorbeeld cijfers aan over het aantal uitgegeven reisdocumenten, leverde de Koninklijke Marechaussee (KMar) gegevens aan over het aantal onderzoeken dat zij instelde bij vermoedens van fraude met reisdocumenten en leverde de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) gegevens aan over rijbewijzen.

De overzichten van cijfers riepen elk jaar ook weer nieuwe vragen op. Met name over het gebruik van identiteitsbewijzen door de houders. Het zijn gegevens die relevant zijn voor de beheerders van het stelsel maar waar zij zelf niet direct informatie over hebben. Bijvoorbeeld de manier waarop mensen omgaan met hun reisdocument. Over hoe vaak het bijvoorbeeld voorkomt dat men documenten uitleent (bijvoorbeeld als onderpand bij een camping of verhuurbedrijf) of hoe vaak het voorkomt dat men kopieën maakt van identiteitsbewijzen en waar die kopieën vervolgens terecht komen.

In de monitor van 2014 (tweede editie) werd daarom aan de inventarisatie van gegevens een bescheiden enquête onder burgers toegevoegd. Met deze enquête werd nagegaan hoe vaak en in welke situaties men zich identificeert. In de editie van 2015 werd deze enquête vervolgens uitgebreid. Belangrijke toevoegingen waren vragen over hoe mensen zich in specifieke situaties identificeren en waar derhalve zich eventuele risicovolle situaties voordoen. Zo werd bijvoorbeeld de gang van zaken bij identificatie in een hotel nader uitgevraagd.

Een belangrijke toevoeging in de editie van 2015 bleek ook de vragenlijst over identiteitsfraude. De aanleiding hiervoor was dat uit de monitor van 2014 naar voren kwam dat 2,1% van de volwassen bevolking weleens te maken had met een ongewenste dubbelganger. Vanwege de toegenomen aandacht en enkele spraakmakende gevallen is ervoor gekozen het fenomeen met een aparte uitgebreide vragenlijst te onderzoeken. De resultaten brachten samen met de gegevens van onder meer KMar, CBS en Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) in beeld welke verschijningsvormen van ID fraude er zijn en welke schade en hinder mensen ervan ondervinden. Sindsdien is identiteitsfraude een vast onderdeel van de monitor.



Voorliggende editie

Vorig jaar is besloten de monitor voortaan tweejaarlijks uit te brengen. De ontwikkelingen met betrekking tot identificatie en identiteitsfraude zijn met een tweejaarlijkse monitor voldoende te volgen. Voorliggende editie heeft inhoudelijk veel gelijkenis met de voorgaande editie uit 2015. De verzameling van gegevens over het identiteitsstelsel is gelijk gebleven, dit vond wederom plaats door een uitvraag bij diverse instellingen. Het onderzoek naar het gebruik van identiteitsmiddelen is iets vereenvoudigd, met name ingegeven door het belang van een toegankelijke vragenlijst. Gegevens die met de vorige monitor wel waren uitgevraagd maar uiteindelijk niet in het rapport zijn opgenomen, zijn in de laatste enquête niet opnieuw uitgevraagd. Daarvoor in de plaats zijn wel een aantal nieuwe items opgenomen zoals de bekendheid van mensen met de KopieID app. Ook is nagegaan welke ervaringen er zijn met fouten in de BRP registratie en of er in dat verband mensen zijn die niet over een publiek ID middel kunnen beschikken. Dit naar aanleiding van signalen die de Nationale ombudsman vorig jaar afgaf over mensen die een ID middel werd geweigerd vanwege fouten in de basisregistratie en daardoor verstoken bleven van publieke voorzieningen.

Een belangrijke wijziging ten opzichte van de vorige editie is verder de vormgeving. Dit jaar is opnieuw geprobeerd de toegankelijkheid en het overzicht te verbeteren. Daar waar in de voorgaande editie cijfers en duiding los van elkaar stonden, zijn deze nu met elkaar geïntegreerd.

Opbouw van dit rapport

De drie vragen die - net als in de vorige twee edities - centraal staan, zijn:

- Hoe vaak en in welke situaties identificeert men zich in Nederland? Welke ontwikkelingen doen zich hierin voor?
- Hoe vaak komt het voor dat misbruik wordt gemaakt van iemands identiteit en/of identiteitsmiddelen?
- Wat is de stand van zaken met betrekking tot ons identiteitsstelsel?

Deze drie vragen zijn nader uitgewerkt en worden beantwoord in de drie centrale onderdelen van dit rapport. Het eerste deel omvat de praktijk van identiteitsverificatie, het tweede deel gaat in op de omvang en verschijningsvormen van identiteitsfraude, het derde deel zet de cijfers over het identiteitsstelsel op een rij.



Afbakening van de begrippen identiteit en identiteitsfraude

Identificatie en identiteitsverificatie zijn twee begrippen die in de praktijk vaak door elkaar heen worden gebruikt. In dit rapport worden zij voor het goede begrip zoveel mogelijk van elkaar onderscheiden. Onder identificatie worden handelingen verstaan waarmee wordt uitgezocht wie iemand is. Bij identiteitsverificatie wordt nagegaan of iemand daadwerkelijk is die hij zegt te zijn: bij een persoon die gevraagd is naar zijn identiteit wordt op basis van een document zijn identiteitsbewering geverifieerd.

Identificatiemiddelen, identiteitsbewijzen en identiteitsdragers

Identiteitsbewijzen zijn de identificatiemiddelen die door de overheid worden uitgegeven. Door de Nederlandse overheid worden er vier soorten uitgegeven: paspoort, identiteitskaart, rijbewijs en verblijfsdocument. Daarnaast worden in Nederland ook identiteitsbewijzen gebruikt die door buitenlandse overheden zijn uitgegeven. Het begrip "identificatiemiddelen" wordt in dit rapport gebruikt om te verwijzen naar een bredere groep middelen waarmee men zich identificeert. Naast deze fysieke documenten wordt bij deze monitor ook DigiD betrokken. Daarmee omvat het zowel de offline als de online authenticatiemiddelen die de overheid ter beschikking stelt. Op sommige plaatsen in dit rapport zal worden verwezen naar identificatiemiddelen in het private domein. In dat geval gaat het om middelen die door private partijen worden uitgegeven en door hen – en mogelijk ook door andere partijen – als identificerend worden gezien. Het gaat bijvoorbeeld om OV-chipkaarten, bankpassen, lidmaatschapspassen en de combinatie van inlognamen en wachtwoorden.

Het begrip "identiteitsdragers" wordt in dit rapport niet gebruikt. In andere publicaties kan het verwijzen naar alles wat identiteitsgegevens bevat; daaronder vallen dus identiteitsbewijzen, andere identificatiemiddelen zoals bibliotheekpassen, maar bijvoorbeeld ook brieven die men krijgt van instanties die daarop identiteitsgegevens zetten.

Identiteitsfraude

In de voorgaande edities van de monitor werd bij de definitie van het begrip identiteitsfraude aangesloten bij de definitie die sinds 2007 breed wordt gehanteerd. Deze definitie luidt als volgt: "Identiteitsfraude is het opzettelijk (en wederrechtelijk of zonder toestemming) verkrijgen, toe-eigenen, bezitten of creëren van valse identificatiemiddelen en het daarmee begaan van een wederrechtelijke gedraging of met de intentie daarmee een wederrechtelijke gedraging te begaan²⁴."

In 2014 zijn in het wetboek van strafrecht artikelen toegevoegd over identiteitsfraude (artikel 231a en 231b). Daarmee is de definitie van identiteitsfraude niet langer beperkt tot valse identificatiemiddelen. Vanwege deze toevoeging is de definitie van identiteitsfraude in het kader van de monitor verbreed, naast misbruik van identificatiemiddelen, omvat het ook misbruik van (al dan niet biometrische) persoonsgegevens. In de monitor is deze brede definitie ten behoeve van de slachtofferenquête met de volgende vraag geoperationaliseerd: "Heeft iemand zich voor zover u weet, de afgelopen 2 jaar (24 maanden) weleens zonder uw toestemming voor u voorgedaan? Bijvoorbeeld om iets te kopen, om ergens lid van te worden, toegang te krijgen tot uw bankrekening of social media accounts?"

²⁴ Deze definitie is voor het eerst gebruikt in: WODC, Identiteitsfraude: een afbakening. Een internationale begripsvergelijking en analyse van nationale strafbepalingen (Utrecht, 2007), 12



Werkwijze

De gehanteerde werkwijze om tot dit rapport te komen, is tweeledig. Ten eerste zijn cijfers verzameld bij een aantal overheidsinstanties: Expertisecentrum Identiteitsfraude en -documenten (ECID), Ministerie van Veiligheid en Justitie, Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG), RDW, Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Daarnaast heeft ook de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) cijfers aangeleverd. Er is voor deze monitor, evenals bij vorige edities, alleen gebruikgemaakt van externe bronnen die reproduceerbare cijfers presenteren en waarvan verwacht mag worden dat dezelfde cijfers de komende jaren ook beschikbaar zullen zijn. Op deze manier kunnen volgende edities van de monitor op de huidige voortbouwen.

Ten tweede zijn twee enquêtes gehouden. De eerste is uitgezet onder een representatieve groep van 4.789 burgers. Met deze enquête is in kaart gebracht hoe vaak men zich identificeert en hoe men dat dan doet. De tweede is uitgezet onder een groep burgers die slachtoffer zijn geworden van identiteitsfraude, om inzicht te krijgen in de aard van deze fraude. In totaal hebben 460 mensen aan deze enquête deelgenomen. De verantwoording van de enquêtes is opgenomen in de bijlage.

Toelichting bij de cijfers

Tot slot twee toelichtingen bij de gebruikte cijfers. Ten eerste worden in een aantal gevallen in dit rapport zowel stand- als stroomcijfers gebruikt. Dan wordt bijvoorbeeld in kaart gebracht hoeveel nieuwe rijbewijzen er in 2016 in omloop zijn gebracht (een stroomcijfer), alsook het aantal rijbewijzen dat op 31-12-2016 in omloop was (een standcijfer). Zoals hier al uit blijkt hebben stroomcijfers betrekking op een bepaalde periode en hebben standcijfers betrekking op een peildatum. Van alle stroomcijfers is in dit rapport duidelijk op welke periode ze betrekking hebben: dat staat in de tabellen aangegeven. Alle standcijfers hebben 31 december van het betreffende jaar als peildatum, tenzij anders wordt aangegeven.

Ten tweede bouwt dit rapport deels voort op de eerdere versies van de monitor, die rapporteerden over 2012 t/m 2015. Om de nieuw gebrachte cijfers te kunnen vergelijken met de vorige, is er over het algemeen voor gekozen om ook de cijfers uit de vorige monitor op te nemen. In de meeste tabellen zijn daarom vier kolommen met cijfers opgenomen, voor 2012 t/m 2016. In sommige gevallen zijn de kolommen over 2012 en 2013 echter niet geheel gevuld; dat komt omdat er nieuwe cijfers in deze monitor zijn opgenomen die vorig jaar niet waren opgenomen. In andere gevallen konden cijfers die in de vorige edities wel werden gepresenteerd niet worden aangevuld met recente cijfers. Ook in die gevallen is ervoor gekozen de oude cijfers te blijven presenteren, zodat duidelijk wordt welke cijfers nu niet meer beschikbaar zijn.



Auteurs: Guido Brummelkamp en Roxanne van Vreede de Noort
Grafisch ontwerp: Dayna Casey

Zoetermeer, 16 oktober 2017

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

